

דליה קרפל | צילום: ינאי יחיאל

סוגרים את הים

האמן הגרמני גרגור שניידר הוליד את צופי בין חללים מטילי אימה בביאנלה בוונציה, ועורר מחלוקת כשהזמין אנשים לסיים את חייהם בחלל של מוזיאון. עכשיו הוא מציע לישראלים להשתזף במכלאות בחוף הרצליה. מה חושב על כך מוכר הארטיקים?

בשלישי בצהריים קפח השמש מעל חוף אכדיה בהרצליה ודגל אדום ותנוסס מעל סוכת המציל. באמצע החול רבצה עבודת האינסטליישן של האמן הגרמני גרגור שניידר - 21 תאים והים הבנויים מרשתות ברזל כשבתוך כל אחד מהם מזוץ ים, שמשויה ושקית ניילון שתורה אטומה. לא הרחק משם ישבה נטלי אילון. כל מי שהתקרב הקפיץ אותה מהכיסא, היא ניגשה וחמינה את המתרחצים להיכנס פנימה לתוך מכוד התאים הקטנים. באחד מהם ניתן להבחין בגלשן ובכמה חפצים ובגרוי אשה על המזון. דניאל המאירי, בת 22 מהרצליה, הפקירה את גופה לשמש אחרי שבבוקר תפסה גלים. זהו יומה השני פה. "בהתחלה דרגשתי קצת כמו חיה בכלוב", היא אומרת. "בערב קראתי על המיצב באינטרנט והיום המקום נראה לי הרבה יותר נעים. המדון הכחול מאוד נוח ואני מסתכלת על הגלים ודרך החרכים. עברו כאן כמה בחורים והסתכלו עלי, או הרגשתי לרגע כמו בכלוב. אבל נעים כאן ושקט והשמים ממעל פתוחים, או בכל זאת אין תחושה של מחנק". מוכר הארטיקים, סיפרה, לא השתכנע שהמיצב אינו אהבת מחאה על כליאתם של בעלי חיים בגני החיות; אחר היה בטוח שזה מפעל ייחודי להצלת צבתי הים ובעיקר צאצאיהן במסעם אל תוך המים. כבכל בוקר החוף היה די ריק, אבל אילון אומרת שלקראת סוף השבוע יגיעו משפחות וילדים, שהם בדרך כלל סקרנים יותר. "אנשים ניגשים ושואלים אם זה מתקן לשמירת הפצים וכמה זה עולה. אני מסבירה להם שזה פסל סביבתי וש אפשר להיכנס פנימה אך הם נרתעים משום מה". בסוכת המציל אכלו שלושת המצילים את ארוחת הצהריים. יעקב שמש, המציל הראשי, מנהל את התחנה כבר 27 שנה, אבל לא התרגש ממפלצת הברזל שדוקמה לצדו. "שמו ברולים, אמרו לי אוסטרליה משהו, אבל לא התעניינתי". המציל שבואל לין פסקי, "יש אמנות שאני אוהב ויש שלא". המציל ניב צופתי אמר ש"אם היו עושים מגריל מים בתוך המים, היינו מתעניינים. למה שנבוא לראות מקורב שמשיות וברולים כמו תאים של אסירים?". עבודת החוף הזאת היא חלק מתערוכתו של שניידר במוזיאון הרצליה. כל אחד מהתאים מתפקד כמעין מלכודת, כתב האוצר אורי דסאו

האמן גרגור שניידר לצד עבודתו "21 תאי חוף" בחוף אכדיה, הרצליה. אני תמיד יוצא ממצבים מציאותיים, אף פעם לא מחכה לרעיון

צילום: דני סמית

פרגמטים מתוך העבודה "Haus U R" במזיאון עולם סטרילי עם שרדי חיים

המטאפורית של הכעבה בפועל, בתוך כיכר סן מרקו שבונציה, שוב במסגרת הביאנלה לאמנות. לטענתו, לא העלה לרגע ברעונו שהקובייה השחורה שלו תעורר התנגדות בקרב מוסלמים, ובטח שלא חלם שיצננו אותו. "קוביית מכתב נוקב מגנשיא הביאנלה, ובו נכתב שמסטיבות פוליטיות אי אפשר להציב את הקובייה השחורה, ואת נזכח החלטה שהתקבלה ברומא. לא התאפשר לי להציב אותה במקום אחד, אפילו על המים מול חוף ונציה. הצנזורה הגיעה עד לקטלוג, שנותרו בו שישה עמודים שחורים. קוביית המנה להציב את הקובייה בברלין, במוזיאון המבורג בנורף, אבל גם שם לבסוף המליצו לי להציב את הקובייה בניו יורק או בישראל".

אחרי ברלין קיבל שניידר פנייה מהמוזיאון לאמנות מודרנית בהמבורג, להציב את עבודתו ברחבה שבין המוזיאון לבין הגלריה הסמוכה לאמנות מודרנית. "בריוק או הם העלו תערוכה מעבודותיו של קומיר מאלוויץ' (אמן אוונג רד רוס), אומר שניידר, 'זחשתי שזו הרחבה יוצאת את הכל ושופעת אסוציאציות: מצד אחד 'דריבוע השחור' של מאלוויץ' מ-1915, אחד הדגים המשפיעים בתולדות האמנות המודרנית, ולצד באלכסון בחלק המזרחי של המוזיאון, ומצד שני הקובייה השחורה שלי, בריוק בכיוון כלפי מנה. יומיים לפני הפתיחה כתבו בעיתונים על חששות ופחדים, אבל כשהפריקט יצא לפועל הכל נעלם כבודד נס".

שניידר אומר שתגובות שקיבל היו נלהבות. לראשונה הגיעו למוזיאון בהמבורג 14 אימאים, והוא עצמו פקד את הסגנון המרכזי בעיר בעוד 2,500 מתפללים מוחאים לו כף. "היתה לי הרגשה שהדיפוזיה התרבותית נמוגה לרגע קט", אומר שניידר. "יום אחד הלכתי לפסל התחלתי להקיף את הקובייה על מנת לראות אותה מכל

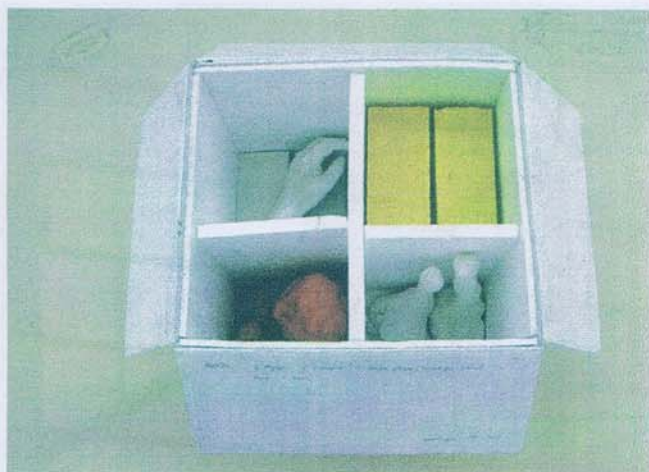
אלה שעלו למעלה הגיעו ל'עולם סטרילי וקר'. הכל היה נקי להפחיד ורק פה ושם ניכרו שרידי די חיים כמו וילון עם כתם, אולי של קפה אולי של דם. לאלה שהגיעו למטה חיכה בלגן אמיתי, 'אי שם במרתף - בין 22 החדרים אפשר בקי לזות לאבד כיוון - יש חדר אחרון, צד, פינה ובה שלולית של מים חלבים. זה פועל כהודרדרות מאנית לעולמות תחתיים. חדרה מתגברת, קלאטורטופובה, אימה".

בחצר עם חלוויץ'

ב-2003 החל שניידר לשתף פעולה עם איללל (Ilelal), אמן מוסלמי ארוק ליד תוניס. הוא הציע לו להתמודד עם החלל של הכעבה במכה. "אנרגיות והוישר שלו הקסימו אותי", מספר שניידר. "התחלנו לעשות מחקר וביקור במכון האיטלאם בגרמניה ואצל הועדה המוסלמית העליונה. כמו כן ביקרתי במסגד ברידט, ובסופו של דבר יצרנו אנימציה תלת-ממדית של הכעבה במכה. מצאנו צילומים של הכעבה בלי כיסוי הכיסויים השחור, ברקנו את החריצים בין האבנים והסקנו מסקנות לגבי הקונסטרוקציה שנמצאת מתחת. בעודת ציורים ישנים על שטיח חום וכסודות קסטים וסיפורי מסע עשנו ריקונסטרקציה מריקת של הקובייה.

"בתור אמן שעוסק בחללים זה ריתק אותי. עשינו דרוקציה של הסממנים העיקריים על הכעבה, הכתב עם מלתו של הנביא מוחמד, המרוב והתקרה שקצת תלויה כלפי פנים וראיתי לנגד עיני קובייה שחורה. בשבילי זו היתה סגירת מעגל - קובייה מופשטת, האיקונה של האמנות המודרנית".

ב-2005 הוזמן שניידר לבצע את ההתקן

חלל של מוזיאון טעון בדברים היפים ביותר. אני יכול לתאר לעצמי את מותי בחלל כזה, מוקף יצירות אמנות. ביצד אנו משאירים את המוות לאנשי הרח ולאנשי הרפואה?

חלון אטום. לצדם תלויים תצלומים משלבי העבודה השונים של הפריקט, ועל הרצפה מוטות גופות - בובות לבושות, חלקן עם הפנים כלפי מטה וכמה מהן עם פלג גוף עליון מבוסס בשקיות ניילון. כמו כן מוקרנים בתערוכה שני סרטי וידאו, האחד שצולם ב-96 מתאר את העיבוד של הבית בריידט והשני מתעד את העברת המיציב לביתן הגרמני בוונציה ב-2001. שניידר, שהקציק לשם את הבית במלואו ושינה את שמו ל"Dead Haus U R", זכה בפרס הראשון בביאנלה והפך לאחד האמנים הגרמנים המוכרים לים בני זמננו.

"אני נושא את הבית הזה כמו חילוון על גבי", הוא אומר. "אני הוא הבית, אף על פי שהוא לא היה כאמת שייך לי". כאחד המאמרים בסקטור מגריד איש חדת והבומר פרידה לם מנקט את החללים בבית כ'צורות קיומיות שמבששות את התפיסה הישירה, הכפריעה בירע הקודם שלגו על העולם וכתנועה בין מעמך מר שני אחר לאחר". מנקס כותב כי המבקריו חשו הלומים ומנוכרים ככל שירדו מטה במדרגות,

בקטלוג, מצביע על האסוציאציה של כלוב או של מתנה מעצר. "כמכלול, התאים יהיו ניסוי חברתי, שמפגיש בין פרקטיקות של חיים ציבוריים לבין ניצול של סביבה טבעית".

במקור הוקמו תאי החוף בבונרוי 'ניץ' בסידר, ניו אוטרליה, וכבר שם איפשרו לשניידר לפרק את התנאים שבוכתם נתפס חוף הים במקום של חופש ופנאי. המיציב עורר אסוציאציות מטרידות, בין השאר של "מתנה דלתא" שבנונסטמו, השוכן על צוק הצופה אל הים. "פעולה זו תוחרף בבואה לחוף הים של ישראל", כותב רסאו, "קו הגבול המערבי של מדינה שבנולותיה אינם ברורים ואינם מהווים גורם שטנרדי שטח, אלא סימון שהפרתו היא דבר שבשגרה". אולם שניידר עצמו זומק באלגנטיות מכל אמירות בעלות הקשרים פוליטיים.

בית רפאים

כבר בגיל 16 הבין שניידר הצעיר שהוא וקוק לסטוריו. ברומה שלו כבר היתה תערוכה אחת, שהעלה כשנתיים קודם לכן בגלריה בעיר הולדתו רייט-משנגלארך שבגרמניה, אבל ציון הנגד שקיבל בשיעור לאמנות בתוכן היה בלתי מספיק. על אף שכיולו היה עוורו של הבומר כבני סטיה הקתולית המקומית והולם להיות כוכב במר ערוך הבחורגל היוקרתי ברוסיה-משנגלארך - בסוף ניצחה האמנות. שניידר הלך לאביו וביקש להפוך את בית המשפחה לשער לסטוריו. בית הידידות היה נטוש עקב סמיכות למפי על לעיבוד עופרת, שבו עבדו בני משפחתו של שניידר כמשך המישה רודות. האב, שהיה שותף במפעל, קודם בכרזה את בקשת בנו ב-85' תרד לו להפוך את הבית לחלל עבודה. "המסכתי ללמוד בתוכן ובמקביל התחלתי לעבוד בבית, והתלמידים והמורים הגיעו מיי פעם לראות מה אני עושה", מספר שניידר.

יותר מ-16 שנה שקר בבית שברייט על הפריקט שהפך לאופם תיח: "Haus U R". קומה אחר קומה, חלל אחר חלל, שניידר פירק ונתן מחיש, האריך וכיחל, פיס ופיסק. הוא יצר חדרים מסתובבים וכאלה שרואה כאילו תסרתם מתנועת, וחסוף חרדי בנינים שלא היו התקן מעברים ופירים. למעשה הוא בנה בית חרש, מאיים, בתוך הבית הווא, על אף שהותו הדרים שימיטיים כמו חדר השינה, המטבח, חדר האוכל והסלון.

במוזיאון הרצליה לאמנות עכשווית הוא מציג פרגמטים תחבתי הווא, למשל חלקי קיר,

"קובייה ירושלים 2009" (הדמיא דיגיטלית). ירושלים זקוקה לצורה שלוש הדתות המונותאיסטיות יכולות להדהות איתה

כמו מחסנים וסביבם רק דו"ם? קיבלת הצעות?

"קראתי בעיתון כלשהו שגורד שניידר רוצה לגרום לאנשים למות, כאילו אני עומד עם אקרה טעון באותו הלל המיועד למתים. אני פסל ועי בודת האמנות שלי היא החלל. בשיתוף שקיימתי עם אנשים שמטו או שהיו בתהליך של מוות, עלה רצונם למות כשהם מוקפים אנשים ולא כשהם לבד. המתים מראים לנו כיצד למות. חיבתתי את אבי נמן שהוא מת אבל אני לא יודע עם הוא היה בהמרה".

התייחסת בהערכה לרצונתו של גיורד גורד, בוי כבת "הוא הגדול" בבריטניה שחלתה בטרנס הריחם, למות מול מצלמות הטלוויזיה. אמרת שזה אקט אצילי.

"זו דוגמה שממחישה כמה חשוב להציב את המוות במרכז ההכרה החברתית. היה מקרה בארצות הברית של אשה שמתה כשביקשה עזרה בחדר המתנה בית החולים. היא צולמה וזה שורד שוב ושוב ואיש לא קיבל את הסכי מתה. השבתי על כך שהרבה אנשים מתו באופן פומבי, וזה לא בהכרח מצביע על חוסר כבוד. הכל תלוי באופן שבו אנחנו מתכוננים על זה ואיך אנו חווים זאת. בנתייחל ובשבילי הלל הוא מעין הגנה. הלל של מוזיאון הוא הלל של רגשות והוא טעון ברבים היפים ביותר. אני יכול לתאר לעצמי את מותי בחלל כזה, מוקף יצירות אמנות. איך אנחנו משאירים את נושא המוות לאנשי הדת ולאנשי הרפואה ואילו לאי מנות אין לה לומר

"הסקנרל נגד רציית כביכול להבר בן יופי למות, ועוד במוזיאון. נוצר הוויכוח אם המוות הוא רב יפה ואם הוא קשור לאמנות. למות זה גם לחיות, למה מות לא יכול להיות גם אמנות? כמו שאת פותחת דלת של חדר השינה ויכולה לישון, את יכולה לפתוח חדר ולמות בו. אני מוצא שההצעה שלי מובנת. שבעברתי על חדר המוות קיבלתי את מלוא העזרה ורוקא מהמומר מנסק, והצגתי מכלים שבהם אדם יכול להקפיא את עצמו. רצייתו לעשות משהו עם נושא האלמות ועם החרדה. המלכים האלה מהווים את הבסיס של הזוהר, הכאן והמות. מנסק כבר עשה זאת בכנסייה שלו כשהוא הציג את המת בכנסייה לפני הלוויה, מה שהיה כבר לא מקובל בגרמניה".

בתיצילית אתה מציג סדרות של צילומים ופי רטום על "אדם וי אר" בשלבו השונים, ועל היצפה מומולות דמויות שמניתי רחוק ממומים בשקי נילון. האם אלה המתים?

"אלו דמויות של בני אדם. אני תמיד יוצא ממצבים מצאואתיים, אף פעם לא מתחב לרעיון. אי אפשר להתמקד לרעיונות, אמנים מתחילים מהמכס לרעיונות. העבודה מובילה אותי לעבר זה הבאה. ב-99' ראיתי פסל חי בגלריה פוקסל בורשה, פולין, הלל תצוגה חשוב שהציגו בו אבי נים קונסטאליים היווה חלקו ראוה של מוחה אירופה. שכבתי שם ללא תנועה מבלי שיוכלו לזהות אם זו דמות חיה או לא, והקהל התקשה להבין אם זה אדם או מודל, כשלא שכבתי שם הנחתי מודל. זו היתה הפעם הראשונה שהשד תמשת במודל של אדם, ובאותה תקופה נוצרו דמויות היידיים בהאוס וי אר".

למה שקיחת ובל על השנים? כמו שנוצרים הללים, אנשים מאחורי קירות, תמונות מאחורי קירות כך הצבתי את עצמי מאחורי הקיר וגם מתחת לרצפה של החלל. הצורה הכי קלה להימצא בחלל מבלי שיראו אותך, זה לעשות את עצמך בשקט או להעמיד את עצמך בתוך ארון או במיטה. אני חווה על זה בתערוכות. יושבים בתוך שקת אשפה ומתחב אפסר להביס היוצא אף תצופים לא יכולים לזהות שיש אדם בפנים. היום אני לא חושב שאני יכול לבצע דבר כזה ולשכב ללא תנועה בחלל תצוגה." *

d_karpel@haaretz.co.il

אני כן יכול לגסות דברים אחרים בערים שונות. יש לי טונות של חומרי בנייה והמעבר לסטור דיו חדש כרוך בהכרעה שאשה בו לפחות עשר שנים. ברנע יש לי מחסן ענק בריידט ליד החנה ורכבת המרכיז, עם קונטיינר ענק שבו אני מאר פסל את החללים המפורקים שלי. אני קשור לעיר ומורשה בה וחשוב לי לרבר את הענה. אחי גרים שם ועדיין עובדים במפעל".

ריידט היא עיר קטנה הממוקמת בין קלן לריי סלודר, באזור שבו אחד ממכרות הפחם הגדולים בגרמניה. "הרשויות מעבירות כפרים שלמים שג נגוס מוחש וכך כפרים שלמים נותרים עזובים. מתבנים שנגסשו אני שואב את חומרי הבנייה שלי, בחדת כמובן. מאחר שזה קרוב לבית, אני עומד מול הבור הענקי שחפרו ממנו את הפחם החום ומשתאה. האזור כולו עובר שינויים ארירים יותר משלמחה יכולה לחולל".

לפני כשנה הודיע שניידר לגלות שגבלס נולד בריידט, הבית שבו גרל כנער היה דמו קובייה עם כמה חלונות. "גבלס היה אמן על בניית הביתן הגרמני בניאגלה בונציה בתקר פת הנאצים, ובשבילי הגילויי שהיא גר כן קרוב מעבר לפינת, היה משמעותי מאוד. ריידט נחשה בזמן המלחמה רוב המבנים שנהרסו נבנו מחדש אחר כך. היום, המבנים שנחשבו או להרשים - רעועים".

באופן בשנה שנקרה הצעת לבנות חלל בתוך המוזיאון שבו יובל אדם למות בשלוחה, במי קום לסיים את החיים במחלקות בבתי החולים עם פלוריסנטים ומגונים. "אני בונה פסלים שניתן להיכנס אליהם וכך ניתן חלל שניתן למות בו. חלל מוות שאפשר לנייד אותו ונמצא בריידט, שחווה של חדר מתוך הגלריה שבה התקיימה התערוכה הראשונה שלי. במסביב עיתונאים שנאלתי מהי עבודתי הבאה ואמרת: 'החלל נבנה עבור מת ואם מישוה מער נין - אני מוכן להעניק לו את החלל הזה, כמובן בתיאום עם שמפתוח ועם הליווי הנכון".

"אמרת שששמח אם לכל אחד תהיה חזרת נות לעצב לעצמא את החלל שבו הוא רוצה למות וגם לקבוע את אופי התקטים. אני בעד התפוש והכות שאדם יכול לעצב את חדר המוות שלו ולהכיר עייה מין טקס הוא בחור. הרבה אנשים עסקו בנגשה המוות. הסקנרל האמיתי הוא כיצד אנשים מתים היום בגרמניה - לרוב בתוך חללים

עשיתי רדוקציה של הסממנים העיקריים על הכעבה במכה וראיתי לנגד עיני קובייה. בשבילי זו היתה סגירת מעגל - קובייה מופשטת, האיקונה של האמנות המודרנית

חרה שיהיו לי בעיות פרנסה כי רדעתי אני עוסק ברברים שקשה לחיות מהם. עכשיו, כשא ני מרצה באקרמיה לאמנות בברלין, היא רואגת שמה זה מקצוע לא מספיק טוב. היא שייכת לרוד שערד נגנה מלוהות פנסיונר, אבל כשאניע לגי לה איש לא יכיר את המלה גמלאי. היא נתנת מהחיים ולא פעם מפתיעה אותי בתפוחות תעירי כות. על הקובייה של המבורג היא אמרה 'כזה דבר יפה עוד לא עשית'. כיוון שאני נאלצה להתרגל ללא מעט דברים אני מוצא שהיום היא משמ מת צניינת באמנות מודרנית. אבי שכבר אינו בחיים היה מאו ומתמיד טולרנטי כלפי הנשיות האמנר תיות שלי".

שניידר, אב לבן 14 שגר עם אמו, מוסיף לה תנודר בעיר הולדתו ריידט. "אני לא יכול לגלגל את הברים שלי כמו צייר ולעבוד לעיר אחרת.

צדדית כשעמדת לרנע והבטתי מעלה, ראיתי לפני משטח שחור שרציית להיכנס לתוכו ואפילו להיבלע בו. זו הרגשה פוית. אף פעם לא עמדתי מול משטח שחור כה גדול, וכשמסתכלים מעלה נוצר הרשם כאילו אתה יכול להיכנס לתוך החלל השחור הזה. אחר כך ניסיתי לעשות את זה בפסל שנקרא 'סוף', שם הוצפיה כנגס פנימה וני בלע בתוך הריבוע השחור, והקובייה מהווה מעין כראה ודרך אל עצמך ואל תוכך".

בתערוכה במוזיאון הרצליה מציג שניידר הרטיה של קובייה לבנה בירושלים, כמעט נוגעת במבנה של יופת הסלע. "יש לוכו שהטרוויס טים שפעלו בניו יורק ב-11/9 למרו במבורג, והנה רווקא בה נבנתה הקובייה. ירושלים וקוקה לצורה שלוש הדתות המונותאיסטיות יכולות להודחת איתה".

יש לו הערכה גדולה לאמנות פוליטית, אבל מבחינתו אמנות היא מחוזה אנשית. "זו לא רוקנסטרוקציה של הכעבה במכה. הקובייה עומדת בזכות עצמה מבחינת הצורה והשימוש בחומרים" וזה פסל שעומד בזכות עצמו והלק מהנפוס יכולים לראות בו עבודת אמנות מודרנית, אחיים רואים כזה כעבה ומתכוננים לעלות לרגל. אבל חייבים לציין שתרדה היוותה עולה לכך שלא ביצע עבודה שלי. לאחר רצה הכנאי ההולנדי תיארו ודגור בנובמבר 2004 ובי עקבות המלחמה בעיראק היתה תקופה שאסור היה להגיד משהו נגד האיסלאם וגם לא לעשות רבר בשיתוף עם האיסלאם. לטעמי לאמנות היו חירות להציב אלטרנטיבה".

יופי ומוות במוזיאון

שניידר נולד ב-69' ליוזף, בעל חברה לעופ' רת, ולאילוודה, הצעיר מבין ארבעה בנים. בגיל הנעורים נרשם לשלוש שנים לאמנות והתי קבל לשלושתו. הוא לא היסט כשהחליט ללמוד בשלושתן בעת ובעונה אחת אף על פי שזה היה כרוך בכניעה לריסלרודי, להמבורג ולמינסטר. "כל יום הקרשתי לאקדמיה איתה. הלימודים היו חופשיים ולא העניקו או תארים ובמקביל עבדתי על הבית".

אך מניבה אפך לחללים המפורקים שלך? "כאדרה, אבל היא ציפתה שאהיה מורה והיא

גלובו NET גלובו